
LJILJANA PULJEVIĆ

OD PROZORA DO STAKLENIH POVRŠINA

DE LA FENÊTRE AU PAN DE VERRE DANS
L'OEUVRE DE LA CORBUSIER

Prvi radovi Korbizjea podudaraju se sa industrijalizacijom proizvodnje stakla. Oko 1920. god. Korbizje gradi svoje prve kuće i to je vreme kada prozorska stakla najzad postaju svakodnevni i jeftin produkt. U isto vreme otvaraju se nove perspektive za zgrade upotrebom čelika i armiranog betona. Postaje moguća nova arhitektura, koja staklu pridaje važno mesto. To je vreme kada Korbizje posvećuje duge i vrlo ozbiljne studije upotrebi ovoga materijala.

Jasno je da je sa evolucijom tehnike i transformacijama koje je ona omogućila u izgledima fasada, postalo neosnovano nastaviti tretiranje prozora modernih zgrada kao arhitektonskih elemenata istoga tipa kao što se to činilo sa prozorima koji su ukrašavali kuće za vreme renesanse.

U doba gotike skelet je ukruživao noseće zidove i omogućavao sigurnost zgrade. Zidovi katedrala se probijaju i ukrašavaju prozorima i na taj način nastaje majstorska igra svetlosti. Međutim, čelik i armirani beton učiniće više nego kamen. Oslobođanje zidova biće potpuno. Od toga doba fasada postaje zaista slobodna jer su stubovi uvučeni u unutrašnjost zgrade, tako da zidovi mogu biti lake membrane obilno zastakljene. Površine su slobodne. Prozor može da se proteže od jedne do druge ivice fasade.

Ono što tada prvi put počinje i što je prvi put dozvoljeno, to je kontakt čoveka sa prirodom, poezija drveća i polja. Revolucija. Korbizje grabi ovu priliku i stavlja sebi u zadatak da svakom čoveku gradi okvir života koji bi bio u vezi sa njegovim osnovnim potrebama: vazduh, prostor, svetlost. On zato gradi u visinu. Gradi

na travi, među drvećem. Stubovi, krovovi-bašte, površine i fasade slobodne, prozori koji idu po dužini. Njegovi su urbanistički planovi izraz iste težnje gde pribegava istoj tehnici: vratiti čoveka u prirodu zahvaljujući konstrukciji koju nosi skelet od čelika ili armiranog betona.

Nov i najvažniji zadatak arhitekta je da uvede svetlost, jer je ona gospodar života. Vazduh, prostor i zelenilo su tri prva materijala urbanizma (Korbizjeove studije o »Gradu-suncu«, sa staklenim površinama 100 odsto). Ali sunce je ponekad suviše jako, suviše toplo. Treba se odbraniti. Odatle proističu brisoleji i lodije. Kontrola sunca. Individualna kontrola prozora. Četvrti zid sačinjavaće deo nameštaja.

Glavne etape Korbizjeovih istraživanja

PROZORI PO DUŽINI

U toku svoje druge konferencije u Buenos Airesu 1929. god. Korbizje je ovako komentarisao svoje prozore po dužini, primenjene kod VILLE DE GARCHES i kod VILLE DE SAVOIE u Poissyu. »Utvrđio sam da prozori po dužini (koji prethode staklenoj površini) bolje osvetljavaju nego prozori po visini. Tabela pokazuje sledeće: kod iste površine stakla, prostorija koja je osvetljena prozorom po dužini koji dodiruje dva susedna zida (refrakcija svetlosnih talasa) sadrži dve zone osvetljenja: zonu 1, veoma osvetljenu, zonu 2, dobro osvetljenu. S druge strane, prostorija osvetljena sa dva vertikalna prozora sadrži 4 zone osvetljenja: zonu 1, veoma osvetljenu (dva veoma mala sektora); zonu 2, dobro osvetljenu (mali sektor); zonu 3, loše osvetljenu (veliki sektor); i zonu 4, koja je tamna (veliki sektor)«.

U VILLE DE GARCHES prozorj se protežu od jedne do druge ivice, horizontalno, donoseći svetlost i dozvoljavajući posednicima da preleću pogledom spoljni prostor bez prepreka. Prozori u isto vreme odigravaju vrlo važnu ulogu u komforu kuće, a imaju i suštinsku ulogu u plastičnosti fasade.

Na VILLE SAVOIE sve četiri fasade su izbušene dugim pravougaonim otvorom, gde staklo igra važnu ulogu: zatvara prostorije bez zadržavanja pogleda. Iz unutrašnjosti se vidi trava i drveće koliko god se zaželi. Danas je ova zgrada obeležena kao »Istorijski spomenik«. To je prvi put da je takva čast ukazana jednom živom ar-

hitekti, »Trava je lepa stvar. Isto tako i šuma. Kuća će biti postavljena na travi s tim da se ništa ne remeti« (Korbizje).

STAKLENA POVRŠINA KOJA NEUTRALIZUJE

Korbizje nije nikad ostvario staklenu površinu 100 odsto, onako kako je to želeo kao »zid koji neutralizuje« koji bi se sastojao od duplog staklenog zida u čijoj bi unutrašnjosti trebalo da cirkuliše vazduh i to topao zimi, a hladan leti.

Postoje tri zgrade koje su se veoma približile sistemu neutrališućih zidova. Prve dve su CEN-TROSOYUS u Moskvi i CITE REFUGE DE L'ARMEE DU SALUT. One potiču iz 30-tih godina i bile su revolucionarne za svoje doba. Treća je LA MAISON DU BRESIL u Parizu iz 1959. god. u Univerzitetskom gradu.

Korbizje je bio jedan od prvih koji se usudio da osvari totalitarnost fasade od gore do dole i od jedne ivice zgrade do druge skroz u staklu. Već 1929. god. prilikom jedne konferencije u Argentini, Korbizje je razmišljao o »tačnom disanju«, predlažući jednu jedinu kuću za sve zemlje i za sve klime, a to je kuća sa »tačnim disanjem«. To bi se postiglo postavljanjem fabrike za tačno određeni vazduh. Fabrika bi stvarala vazduh od 18°, vlažnosti koja bi odgovarala potrebama sezone, dok bi vazduh bio potiskivan ventilatorom, anulirajući svaku promaju.

Na taj način Korbizje više ne greje svoje kuće, pa čak ni vazduh. Obilan talas čistog vazduha od 18° redovno cirkuliše u odnosu od 80 lit. na min. po osobi, kroz neutrališuće zidove koji su od stakla, kamena ili kombinovano. Sastavljeni su od duple membrane ostavljajući između sebe šupljinu od nekoliko santimetara. U tom uskom intervalu između membrane, u unutrašnjem zidu, održava se temperatura od 18°. Na taj način kuća je hermetična, topla zimi, sveža leti, sa svežim vazduhom od 18° u unutrašnjosti. Nikakva prašina ne može da uđe, niti muve, niti komarci. Nema galame.

KONTROLA SUNCA

Sunce je »gospodar života«. Ali ima momenata vrhova kada je ono nepodnošljivo, kada postaje neprijatelj za čoveka. Znači da treba, poznajući sunčev tok i količinu toplote u različitim časovima dana, izmisliti sredstva koja će dozvoliti da se po želji ograniči njegov pristup u prostorije za stanovanje.

Da bi rešio ovaj problem, Korbizje je ostvario brisoleje. Leti je sunce visoko na nebu i u najtoplijim časovima njegovi zraci padaju koso na površinu fasade. Staklena površina je potpuno u senci ako su brisoleji dobro sračunati. Zimi je suprotno: zraci padaju skoro upravno na fasadu i bez prepreke prodiru kroz staklenu površinu do kraja prostorije. Prema tome staklena površina se pruža do najveće mere i maksimalno kontrolisana svetlost prodire u unutrašnjost prostorije.

S druge strane, brisoleji služe kao balkon oblika lođije; staklena površina se prostire od poda do plafona, ne prestajući nikada da bude pristupačna. Staklo je zaklonjeno od kiše i može se združiti sa drugim materijalima. Staklena površina sačinjava deo nameštaja.

ČETVRTI ZID

Kuća JAOUL u Neuillyu svedoči o istraživanjima Korbizjea u oblasti prilagodene staklene površine. Ovde je drvo povezano sa staklom i vitraž je kao deo nameštaja. S druge strane, ovde se već uočava primena standarda na kompozicije četvrtog zida. Može se, polazeći od istih elemenata, sačiniti staklena površina na pet različitih načina.

Paviljon koga je Korbizje gradio za PHILIPSA 1958. god. prilikom izložbe u Briselu, bio je potpuno »slep« objekat. Elektronska poema okretala je leđa inspiracijama spoljašnjosti, dok je u unutrašnjosti postojao začuđujući skulpturalni razvoj kod koga Korbizje ignoriše »stilove« i škole, sa nezavisnošću pionira.

Primenjujući ovaj nov duh u sistemu otvora, Korbizje je učinio da se shvati da jedan prozor može biti lep ne zato što je njegov crtež iskopiran prema nekom grčkom simsu, već zato što ima tačne proporcije i izvesnu korisnost.

U RONCHAMPu ima malo stakla, ali ga igra svetlosti i senke tako lepo integriše u arhitekturu crkve da bez njega, bez ove nematerijalne supstancije, koje ono donosi, ne bi bilo crkve.

U CHANDIGARCHu, ako se posmatra sa spoljne strane konstrukcija Kapitola, izgleda kao da stakla nema. Međutim, baš se kod ovih zgrada, u Palati pravde, Sekretarijatu i Skupštini, nalazi možda najkompletniji izraz zaštićene staklene površine. Na Sekretarijatu, na primer, staklena površina je ostvarena od »talasastog stakla« po dimenzijama Modulora. Više od 1000 standardnih delova od betona omogućili su po-

stavljanje staklene površine od gore do dole i od jedne do druge ivice svake fasade.

Brisoleji CHANDIGARCHA spadaju među naj-
lepša plastična ostvarenja Korbizjea.

Najzad manastir LA TOURETTE. Staklo je ovde tako očigledno sjedinjeno za najlirskiji izgled arhitekture, da je Korbizje, govoreći o manastiru LA TOURETTE, rekao da je to »muzička staklena površina«. I zaista, i ovde je skala Modulora dala svoj ritam, naizmeničnom izmenom stakla i betona u unutrašnjim delovima triju fasada manastira, duž šetališta koje vodi u crkvu. U višim delovima koji gledaju na spoljašnost, lođije čelija stvaraju brisoleje. Geometrijska strogost se dodiruje sa začuđujućom jednostavnošću.

Na taj način je Korbizje prisajedinio staklo u svojim najlepšim arhitektonskim ostvarenjima.

